מראי מקומות - קידושין

דף ו:

א. א"ל לעבדו אין לי עסק בך מאי

פי' **הר"ן** בגיטין (מה. בדפיו) דהשאלה דוקא בעבד, אבל באשה אין מסתפקין, משום דלא שייך לשון דאין לי עסק בך אלא בעבד דגופו קנוי לו. אבל כ' **הרשב"א** דמה שאין שואלין באשה הוא משום דחשיב שהוא מסתלק ממנה, והוי כמו שאומר איני אישיך, דלא מהני [וק"ק, למה לא הי' יכול לשאול מהו הדין אם אמר "אין לך עסק בי", וצ"ע]. וכ' **העצמות יוסף** (ו.) דנפק"מ בזה אם אמר אין לי רשות בך, דלפי הביאור שהוא מסתלק ממנה, גם זה לא יועיל, אבל לפי הר"ן, שפיר שייך האי לשון דאין לי רשות אצלה.

ב. המקדש במלוה אינה מקודשת

פרש"י, משום דגמרי' קיחה משדה עפרון. והק' **המרומי שדה**, מה לי דהלימוד הוא משדה עפרון, הרי סכ"ס הדין הוא דאשה נקנית בכסף, ואם בקנין כסף צריך שיתן מידי, א"כ גם בקידושי אשה צריך להיות הדין כן. וכ' די"ל דחולק אביי על **רב** דלקמן (מז.) דס"ל דגם במכר לא קני, אלא ס"ל לאביי דבאמת במכר קני במלוה, **ורק בקידושין אינו קונה** (וזהו באמת שי' הרי"ף והרמב"ם לדינא, דבמכר קנה אף דבמלוה לא קנה). **ומה דקונה מכר במלוה, היינו משום דס"ל דשעבודא דאורייתא, ולכן יכול לקנות בהשעבוד** (ורב לשיטתו דס"ל דשעבודא לאו דאורייתא). **ומה דבקידושין אינו קונה, לזה** פרש"י דס"ל דהלימוד הוא משדה עפרון, דהיינו ממעשה שהי', דהיינו דהי' נתינה ממש של כסף [ולכאו' מבואר דס"ל דמוכח דהי' הקנין שם בכסף, ודלא כמש"כ **תוס'** בב:, דאולי לא הי' הקנין בכסף. וגם לפי המרומי שדה יש ליישב בפשיטות קו' הראשונים דלמה אין למדין קנין שטר וחזקה מקיחה קיחה, ולהנ"ל א"ש, דמבואר דהי' הקנין ע"י כסף ולא ע"י קניינים אחרים, והלימוד הוא ממעשה שהי', ולא ממה דבכלל שדות נקנין בכסף. גם יש לעי' קצת בהא דס"ד בגמ' ללמוד חליפין משדה עפרון, ואולי לפי המסקנא בעצם לומדין מהמעשה שהי']. וכ' **בהמקנה** דלפי פרש"י הי' יכול הגמ' לעיל (ד:) לומר דמה שצריך הלימוד דקיחה קיחה דוקא (ולא הי' סגי בלימוד מויצאה חנם) **הוא משום דאל"ה** היינו אומרים דמקדש במלוה מקודשת, אבל כיון דמח' הוא בגמ' לקמן, לכן לא נקט זה להנפק"מ.

ג. הא רבית מעלייתא הוא

פרש"י, ואמאי קרי לי' הערמת רבית. וע' **בבית שמואל** (כ"ח, כ"ו) דדייק מדבריו דכל הקו' הוא על הלשון, אבל הדין לא הי' ק' לו, וא"כ מבואר דשי' רש"י הוא דיכול לקדש אשה ברבית קצוצה. וכ"כ **הריטב"א** "פי', לישנא בעלמא קא מקשי לי', היכי קרי לי' הערמת רבית, אבל ודאי אפי' ברבית גמורה, אם כבר פרעתו לו, וחזר וקדשה בו, מקודשת, דמעות דרבית שפרעם לוה למלוה, קננהו לגמרי, וממון גמור הם לו, אלא שיש עליו חובה להחזירו, וב"ד מוציאין ממנו, ואם מת, אין בניו חייבין להחזיר אלא בדבר מסויים מפני כבוד אביהם, וכו'". אולם הביא הב"ש **מרבנו ירוחם** דחולק וס"ל דאם מקדש במעות של רבית קצוצה לא הוו קידושין. וכ' **החזון איש** (אה"ע מ"ב, א') דלכאו' משמע מהריטב"א דאם הדין הוא דמקדש במלוה מקודשת, אז גם במקדש בהרבית מקודשת, וכ' דודאי ז"א, דכיון דהתורה פטרתו להלוה, שוב אין כאן חוב, והוי כמו המקדש במלוה לאחר שביעית, דודאי אינה מקודשת. ולכן כ' דודאי אי"ז כוונת הריטב"א, וע' מש"כ שם לפרש לשון הריטב"א ודברי הגמ' אליבי' [וע' **בעצמות יוסף** שפי' דקו' הגמ' נקט דכבר הגיע המעות ליד המלוה, וא"כ יש לפרש הגמ' כפשוטו אף להריטב"א, ואין לדקדק דאם הי' מקדש במלוה מקודשת דגם ברבית קצוצה הי' מהני, די"ל דזהו דוקא משום דכבר הגיע לידו]. אולם ע' **בשיעורי ר' שמואל** (צ"ב) דביאר דלא כהחזו"א, אלא דס"ל להריטב"א דכיון דמצד דיני ממונות עדיין חייבת לשלם לו, אף דמדיני יורה דעה אסורה, דרבית הוא, מ"מ הוי חוב הוא ואם הי' מקדש במלוה מקודשת, היתה גם היא מקודשת.

ד. לא צריכא דארווח לה זימנא

פרש"י, דאי"ז רבית גמור, דלא קץ לה מידי, ולא מידי שקל מינה. וע' **בתוס'** שהבין בפרש"י שבא לפרש למה אין כאן רבית קצוצה, וביאר משום דלא נתנה לו מידי, וע"ז הק' תוס', דהא כיון שמקודשת לו, והיא לא נתנה לו כלום, א"כ הו"ל כמי שהיא נתנה לו דבר, וא"כ שפיר הוי רבית מעלייתא. ולכן כ' תוס' פי' אחר בהגמ', דמיירי שלא הי' הוא המלוה, אלא אחר, והוא פייס המלוה להאריך הזמן, וכיון שהיא מקודשת לו, נראה שהוא שלוחה אל המלוה, ואסור. אולם לכאו' יש להק' בהבנה זו ברש"י, שהרי רש"י ג"כ כ' דלא קץ לה מידי, וא"כ לכאו' אפי' אם שקל מינה מידי לא הוי רבית מעלייתא. ועל רש"י גופי' ג"כ ק', הני תרי טעמי למה לי, האם כוונתו לומר ב' טעמים נפרדים למה אינה רבית דאורייתא, וכ"א בלבד ג"כ סברא הוא באנפי נפשי', וכמובן דתוס' לא הבין כן, אלא דשניהם באים יחד לפרש למה אינה רבית קצוצה.

וע' בשיעורי ר' שמואל (צ"ד) שביאר כוונת רש"י ע"פ דברי **הרשב"א** בשם **הראב"ד**, דאם הי' קוצץ ד' בה' וקידש האשה בשביל הה' שלא נטל ממנה, זה ג"כ יהי' נחשב לרבית, ואע"ג שלא גבה ממון ממש, אבל כיון שהי' האשה במקום הקציצה, משו"ה נחשב לרבית קצוצה. ועפ"ז ביאר לשון רש"י, דכיון דלא קץ לה מידי, לכן מה שלא שקל מינה מידי לא הוי רבית, דאילו קץ שפיר הוי רבית. [אבל לכאו' ג"ז דלא כתוס', דלפ"ז כל הסברא הוא מה שלא קץ, ובאמת אי"צ להא דלא שקיל מידי, ואפי' אם הי' שקיל מידי לא הי' נפק"מ, דהא לא קץ לה, וצ"ע.]

המשך בעמוד הבא

מראי מקומות - קידושין

דף ו: (המשך)

וע' **בפני יהושע** שהבין בפרש"י דמש"כ דלא קץ לה, היינו דאינה רבית דאורייתא, ומה שכ' דלא שקל מינה מידי, היינו דאינו אפי' אבק רבית, וס"ל לתוס' דזהו עיקר טעמו, ולכן הק' עליו [ואולי י"ל דמש"כ רבית "גמור", אין כוונתו לרבית דאורייתא, אלא רבית גמור מדרבנן, רק לא אבק רבית].

ומה שפרש"י ולא מידי שקל מינה, פי' **הקו"ש** (ל"ה) משום דאין לאיש באשתו קנין ממון, ולכן שפיר אמרי' דלא שקל מינה מידי (ומה דאית לי' מעשה ידים, זהו רק לאחר נישואין). **ולשון הריטב"א** הוא, "ואם מפני שמקנה לו עצמה, הרי הוא קונה אדון לעצמו". **והקה"י** (ט', ב') כ' דמה דלא שקל מידי היינו דלא היא חסרה כלום, ולרבית צריך דמלבד מה שהמלוה הרויח, גם הלוה צריך להפסיד, וכיון שלא שקל מינה מידי, אף אם הוא באמת הרויח, מ"מ הרי היא לא הפסידה כלום [וכ' הקה"י דקו' תוס' על רש"י הוא קו' אחרת, דנניח שמה שיש לו אשה אינה נחשב שהרויח, אבל סכ"ס הוא הרויח הפרוטה שאי"צ ליתן לה, וגם זה לה הפסד].

ה. לא החזירו לא יצא

הק' **תוס'**, אמאי לא יצא, הרי לא כפל תנאו, וא"כ הוי תנאי בטל ומעשה קיים. ותי' דיש מקומות שלא בעינן תנאי כפול, דברור הוא כוונתו, ואף אם לא כפל הוי כאילו כפל. אולם ע' **בתוס' בסוכה** (מא: ד"ה הילך) **דתי' באו"א**, דגמ' אינו מקפיד על לשונו לומר בכל פעם בכפילות, ותנאי קודם למעשה וכו'. [וצ"ע אם חולקים על עיקר דינם של תוס' כאן, או דס"ל דעכ"פ כאן אין לאומרו, ולכאו' יהי' נפק"מ למעשה בין התוס' כאן לשם, אם צריך לומר תנאי כפול היכא שנותן אתרוג שלו לחבירו, וצ"ע בזה.]

ו. מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה

ע' **בקצות** (רמ"א, ד') **שהביא מהרא"ש בסוכה** (פרק ג', ל') ומה**ריטב"א** בסוגיין דמתנה ע"מ להחזיר היינו מתנה מוחלטת לעולם, אלא דצריך המקבל מתנה להחזירו להנותן, ואם אינו מחזירו, הרי למפרע בטל המתנה. ולשון הריטב"א הוא.- "ומיהו, מתנה ע"מ להחזיר הקנאה גמורה היא, וממון שלו, וכשמחזירה לו, הקנאה גמורה בעי, כשאר הקנאות דעלמא". והקצות בעצמו רצה לחדש (ושוב הביא שכ"כ ר' אביגדור כ"ץ), דהוי מתנה מוחלטת לזמן, אבל כשיבא סוף הזמן, ממילא פקע המתנה, ושוב הוי של הנותן. וודאי גם יש תנאי בזה, דהיינו דצריך שיהי' לו שיור אח"כ, דאם אוכל האתרוג ודאי לא יצא (וכמו דאי' בגמ' כאן, דאם לא החזירו לא יצא), אבל עיקר המתנה הוא מתנה לזמן.

ז. אלא אמר ר' אשי בכולהו קני

והק' **הקו"ש** (ל"ו), איך מהני מתנה ע"מ להחזיר בפדיוה"ב, הרי פריעת חוב הוא, ובפרעון ודאי אין שייך מתנה ע"מ להחזיר. ותי' דחוב דפדה"ב הוא תולדה מהמצוה, וכיון דיכול לקיים המצוה ע"י מתנה ע"מ להחזיר, כמו בכל מתנות כהונה, ממילא פקע החוב. **ובשיעורי ר' שמואל** (צ"ז) תי' דאה"נ, בכל פרעון יהי' ג"כ הדין כן, אם מדעת המלוה יפרע לו מתנה ע"מ להחזיר, יהי' נחשב פרעון, ולא מטעם מחילה.

ח. לבר מאשה, לפי שאין אשה נקנית בחליפין

פי' **תוס'**, דדמי לחליפין, ולכן הפקיעו חז"ל הקידושין אם מקדשה בהכי. אולם ע' **בר"ן** (ב: בדפיו) שדייק מדברי **הרמב"ם** דמה שאינה מקודשת במתנה ע"מ להחזיר, היינו משום דבמתנה ע"מ להחזיר לא מקניא נפשה, ודומה לחליפין, לפי שאין האשה נהנית ממנה קודם שהחזירה לו, ואפי' אם נהנית ש"פ קודם שהחזירה לו, לאו ההיא הנאה קאמר, ולכן אינה מקודשת מעיקר הדין (וכן מבואר ברשב"א).